

Beseda ob slovesu od akademika prof. dr. Antona Trstenjaka

Uredniki in sodelavci revije *Anthropos* smo z enako pretresenostjo kot vsa slovenska javnost sprejeli vest o smrti akademika univ. prof. Antona Trstenjaka, doktorja teologije in filozofije, častnega doktorja obeh slovenskih univerz, ambasadorja slovenske znanosti. Nepričakovana novica nas je prizadela še toliko bolj, saj je bil pokojni akademik med najbolj uglednimi sodelavci revije *Anthropos* praktično od njenih začetkov dalje.

Ob smrti akademika Antona Trstenjaka mi prihajajo na misel Pavlove besede Korinčanom: "In ko bi imel preroški dar in bi vedel vse skrivnosti ter imel vso vednost in ko bi imel vso vero, tako da bi gore prestavljal, ljubezni pa ne bi imel, nisem nič." Anton Trstenjak je imel vse te velike darove, kakor le malo kdo - neprekosljivo znanje, globoko in trdno vero, celo preroški dar je nič kolikokrat pokazal v svojih psiholoških analizah in prognozah. Imel pa je tudi neizmerno veliko ljubezni. Ljubezen do Boga, ki ga je povedla v bogoslužje, ljubezen do znanosti, ki ji je vpregel ves svoj izjemni um, ljubezen do domovine, ki jo je neuklonljivo potrjeval s samoumevnostjo in samozavestjo, kar neobičajno za slovenskega sinu. Največja pa je bila njegova ljubezen do človeka. Nismo je čutili samo sorodniki, dobri prijatelji in znanci. S svojo naravno in pristno naklonjenostjo te je obsijal že pri prvem stiku. Popolnoma neznani ljudje, ki so se v stiski in zadregi obračali k njemu po nasvet, so zato doživljali svoja srečanja z njim kot posebno doživetja. Kadar si od koga slišal "veš, bil sem pri Trstenjaku", si razumel globok človeški pomen tega preprostega stavka.

V Antonu Trstenjaku smo spoznavali enkratno osebnost, ki je združevala najgloblje značajske vrline s sijajnim razumom, naravnost, preprostost in toplino z najvišjim intelektualnim in duhovnim dometom, pristnost in humor z modrostjo, ljubezen z vero in upanjem. Bil je človek formata, kakršni se ne rojevajo niti mnogo večjim narodom in slovenskemu človeku, naj je bil preprost bralec njegovih "mohorjank", ali pa učeni bralec njegovih znanstvenih dosežkov je že desetletja pomenil živ simbol, ki ga je neizmerna predanost človeku naredila največjega med nami. Naj ga vidimo s katerekoli strani, kot duhovnika ali psihologa, kot misleca najglobljih resnic in modrosti, kot pisca osemdesetih knjig in poltisoč drugih prispevkov, kot dragega sorodnika ali prijatelja, kot izvedenca, kot svetovalca tisočem in tisočem v stiski, vedno je bil navzoč z njemu lastno človeško in osebnostno veličino.

Psihologiji, svoji ljubljeni stroki in znanosti, je akademik Anton Trstenjak posvetil več kot šestdeset let izjemne in vrhunske ustvarjalne moči. Pri tem je posegel v razsežja, ki presegajo meje tradicionalnega in enosmernega znanstvenega pristopa - zaradi Antona Trstenjaka nam pomeni psihologija znanost o človeku v njegovi bivanjski, osebnostni in duhovni razsežnosti, v razsežnosti, ki je noben od sodobnikov pri nas in v svetu ni znal tako vsestransko in obenem globoko prikazati. Bil je, kot sam pravi in kot je tudi naslovil eno svojih del, svojo prvo antropologijo - "vse življenje v hoji za človekom". Saj pa je tudi naslovil neko drugo svojo knjigo "za človeka gre". Res, za kateri višji cilj pa naj gre v našem, človeškem spoznavanju, kot za to, da spoznamo sami sebe. A tako spoznati človeka ni mogoče brez ljubezni - spoznati ga, po besedah

Dostojevskega, "takšnega kot ga je Bogu ustvaril". Kot malokdo pa se je prav Trstenjak zavedal zahtevnosti in nedokončljivosti tega cilja. Tako namreč pove v svoji drugi antropologiji: "Ko bi radi dognali zadnje globine človeškega bitja, se nam godi kakor skandinavskemu gromovniku Thoru (Donarju) - ko se pripravlja na boj s silami veselja, dobi v napoj čašo, toda ne more je nikoli izprazniti, ker ne ve, da je njena vsebina povezana z neizmernim morjem. Kar vemo o človeku, je le komunikacija z odprtostjo v neizmernost."

Znanstveno in strokovno delo akad. prof. dr. Antona Trstenjaka obsega preko 500 enot, od tega preko 70 knjižnih izdaj, 325 člankov in 45 recenzij. Veliko tega dela je bilo objavljeno tudi zunaj meja domovine in to v različnih jezikih ter okoljih (nemško, italijansko, angleško, francosko, češko, hrvatsko, srbsko). Zanimivo je, da je več kot polovica tega imponantnega opusa nastala v zadnjih tridesetih letih, torej v času, ko je pokojni akademik že prestopil šestdeset let. Bil pa je delaven dobesedno do zadnjih dni.

Daleč največji del Trstenjakove bibliografije zavzemajo psihološki prispevki, čeprav je napisal zelo veliko tudi teološke, filozofske in v zadnjem času vse bolj tudi antropološke tematike. S psihološkim raziskovanjem se je začel ukvarjati kmalu po dokončanem drugem doktoratu v letu 1933. Njegovo prvo veliko specialno področje psihološkega raziskovanja je problematika zaznavanja barv, kjer je prav kmalu dosegel vrhunske in v strokovnem znanstvenem svetu zelo odmevne dosežke. Objavljal jih je v povojnih letih, pretežno v obdobju med 1945 in 1952, sintetiziral v knjigi *Človek in barve* (1978). Nadaljnja specialna področja Trstenjakovega dela predstavljajo raziskovanja emocij (več knjig in člankov, zlasti v petdesetih in šestdesetih letih), raziskovanja osebnostne diagnostike (začetki v predvojnih člankih v Mladiki, nato npr. raziskave Szondijevega testa in mnoge observacije v drugih delih; pregledno zlasti o grafologiji *Človek in njegova pisava*, 1985), ter klinično psihološka in psihološko svetovalna vprašanja (številna dela od zgodnjih petdesetih let dalje). Ta vprašanja in problemi predstavljajo nekako izhodišče za sintetična dela, v katerih se zrcalijo avtorjeve težnje po celostnem obravnavanju in povezovanju ustreznega predmeta. Tako je akad. prof. dr. Trstenjak z vpeljavo novih, aktualnih in ustvarjalno dodelanih psiholoških pogledov opravil pionirsko delo za celotno slovensko psihologijo na vrsti področij: poleg psihologije zaznavanja, osebnostne in klinične psihologije tudi na področju pastoralne psihologije, psihologije dela, ekološke psihologije, ekonomske psihologije, kognitivne psihologije in psihologije ustvarjalnosti. Na vsakem izmed teh področij je prispeval tako podrobnejše analize in razprave kot temeljna in povezovalna dela (med njimi npr. *Pastoralna psihologija*, 1946; *Psihologija dela*, 1951; *Človek v stiski*, 1960; *Človek in barve*, 1978; *Psihologija ustvarjalnosti*, 1981; *Temelji ekonomske psihologije*, 1982; *Ekološka psihologija*, 1984; *Skozi prizmo besede*, 1989).

Toda ob izjemnih uspehih na vseh teh bolj ali manj specialnih področjih je ostalo pomembno težišče Trstenjakovega dela prav integracija psiholoških vprašanj na obče psihološki, filozofski psihološki, teološki, antropološki in personološki ravni. Tudi s tega vidika je Trstenjakovo delo nedoseženo (in komaj dosegljivo), o čemer pričajo številne publikacije iz nekoliko poznejšega obdobja, zlasti od izida obeh delov *Orisa sodobne psihologije* (1969 in 1970). Oba dela te obsežne publikacije sodita v sam vrh prikazov sistematike celotne psihološke znanosti in predstavljata po vseh merilih enkratno delo. Med omenjenimi deli je vrsta člankov, ki govorijo o temeljnih vprašanjih človekove eksistence in ki povezujejo psihološke, teološke, antropološke in filozofske poglede na to problematiko, seveda pa podaja avtor v njih predvsem svoja kritična dognanja ter zaključke. Vrhunec teh zastavkov psihološke in medznanstvene ter meta-znanstvene integracije spoznanj o človeku predstavljajo velika dela *Problemi psiho-*

logije (1976), *Človek bitje prihodnosti* (1985) in *Človek končno in neskončno bitje* (1988). Lahko jih označimo kot poskuse psihološko-antropološko-filozofsko-teološke sinteze spoznanj o človeku in ponovno ugotovimo, da jim komaj najdemo par v sodobni znanstveni literaturi. V novejšem času je ponovno uredil in preoblikoval svoje poglede na več pomembnih področjih človekove dejavnosti, o katerih je napisal več publikacij v zadnjih desetletjih; te poglede je sintetično prikazal v knjigah, kot sta npr. *Skozi prizmo besede* (1989) in *Za človeka gre* (1991).

Posebej je treba omeniti tudi pomembno delo *Meje spoznanja* (1974), v katerem je akad. prof. dr. Anton Trstenjak kot iniciator in urednik s sodelavci z zelo različnih znanstvenih področij razpravljal o dometu in omejitvah človekovih znanstvenih prizadevanj v ključnih znanostih od matematike do psihologije.

S posebnim zanimanjem in naklonjenostjo je akad. prof. dr. Anton Trstenjak raziskoval in opisoval Slovence, njihove regionalne značilnosti in njihov nacionalni značaj (*Misli o slovenskem človeku*, 1991; *Slovenska poštenost*, 1995).

V zelo številnih publikacijah je akad. prof. dr. Anton Trstenjak na sebi svojstven način znal poljudno in privlačno prikazati psihološke poglede na pomembna življenjska in bivanjska vprašanja (*Med ljudmi*, 1954; *Pota do človeka*, 1956; *Če bi še enkrat živel ali psihologija življenjske modrosti*, 1965; *Hoja za človekom*, 1968; *Človek samemu sebi*, 1971; *V znamenju človeka*, 1973; *Stara in nova podoba družine*, 1974; *Človek in sreča*, 1974, *Biti človek*, 1989 idr.). Kljub poljudnosti imajo tudi ta dela veliko strokovno vrednost, nikakor pa ne gre prezreti njihovega prosvetljalnega učinka na velik krog bralstva pri nas in na tujem.

Akademik prof. dr. Anton Trstenjak je z veseljem in v obojestransko zadovoljstvo sodeloval z revijo *Anthropos* od samih njenih začetkov. V tem nekaj manj kot tridesetletnem obdobju je napisal za *Anthropos* vrsto tehničnih prispevkov, ki so bili vedno tudi med najbolj odmevnimi prispevki v reviji. V reviji *Anthropos* je objavljala prispevke od leta 1969 dalje in to poleg znanstvenih člankov, prispevkov in diskusij z okroglih miz tudi številne recenzije. Tako je že v eni prvih številk tedaj komaj dobro ustanovljene revije izšel članek "Med psihologijo in filozofijo" (*Anthropos*, 1969, 3-4, 9-24), ki so mu v manjših presledkih sledili drugi, med njimi "Miselnice zadrege sodobne psihologije" (*Anthropos*, 1974, 1-4, 11-23), "Grafologija kot psihodiagnostična disciplina" (*Anthropos*, 1974, 1-4, 103-122), "Poskusi sinteze med človeško in živalsko psihologijo" (*Anthropos*, 1977, 3-4, 125-151), "Okvirni sistemsko teoretični modeli ekološke psihologije" (*Anthropos*, 1978, 1-2, 7-42), "Vertikalnost in lateralnost mišljenja v dilemah ustvarjalnosti" (*Anthropos*, 1980, 1-2, 157-194), "Okvirna zasnova psihološke teorije osebnosti" (*Anthropos*, 1980, 4-6, 9-19), "Dimenzionalni in metodološki vidiki ekopsiholoških sistemov" (*Anthropos*, 1980, 4-6, 39-52), "Circulus turbulentus hrupnosti" (*Anthropos*, 1981, 2-3, 7-18), "Temelji ekonomske psihologije" (*Anthropos*, 1982, 65-79). V teh prispevkih je med drugim zajet tudi pionirski delež pokojnika pri utemeljevanju novih psiholoških usmeritev in psiholoških ter drugih disciplin v našem prostoru, npr. sistemske teorije, ekološke psihologije, ekonomske psihologije, psihologije osebnosti, psihologije ustvarjalnosti, predvsem pa se v njih zrcalijo avtorjevi poglobljeni pogledi na mesto psihologije v sistemu znanosti in na odnos psihologije do drugih znanosti, zlasti filozofije.

Psihološko delo akademika prof. dr. Antona Trstenjaka je po eni strani prikaz razvoja in evolucije avtorjevih pogledov, temelječih na široki, kar polihistorični izobrazenosti ter razgledanosti, na globoki strokovnosti in veliki znanstveni usposobljenosti, na dosežkih in ugotovitvah lastnega in tujega znanstveno raziskovalnega dela, zlasti pa na izrednemu čutu za človeka in dragocenih življenjskih izkušnjah. Po drugi strani pa vse Trstenjakovo delo povezuje iskanje resnice o človeku - in o svetu - ki noče biti

delna, parcialna, ampak skuša ob možnostih, ki so našemu umu na razpolago, pojmovati človeško bitje v vseh razsežnostih, od materialnih, socialnih, kulturnih, individualnih do duhovnih in transcendentnih.

Vemo, da nas je pokojni s svojim delom in s svojo osebnostjo neizmerno zadolžil. Slovenska družba, ki ji je toliko dal, mu je - zlasti v desetletjih po drugi svetovni vojni - žal marsikatero več kot zaslužen priznanje tudi odrekla. Res je, da smo se mu skušali oddolžiti z mnogimi častmi in priznanji, ki jih je več kot zaslužil, saj je med drugim tudi edini nosilec častnega doktorata obeh slovenskih univerz. Spoštovanje in naklonjenost, ki mu ga je izkazoval tako velik del rojakov pa je morda največje priznanje. Z njegovim odhodom je v naših vrstah nastala praznina, ki je nihče nikoli ne bo mogel zapolniti. A sadovi njegovega dela, posvečenega Bogu, slovenski domovini, njenim ljudem, njeni znanosti in preštevilnim, ki so ga imeli radi, so takšni, da nas navdajajo s ponosom, samozavestjo in zaupanjem. Vsi preboleče občutimo izgubo ob odhodu Antona Trstenjaka, a ohranjamo zavest, da je bil med nami in da je kot osebnost enkratnega formata zaznamoval naš čas, našo znanost in univerzo še posebej. S svojim neuklonljivim upanjem pa je zaznamoval tudi našo bodočnost. Hoja za človekom je Antona Trstenjaka utrjevala v velikem upanju, zaupanju in vero v prihodnost, svojo drugo antropologijo, ki je izšla pred enajstimi leti, je naslovil s pomenljivim naslovom: Človek - bitje prihodnosti. Mar to nam, njegovim občudovalcem tudi ne vzbuja upanja, ki nam ga ne sme zmanjkati, upanja v človekovo naravo in v njegovo poslanstvo. Trstenjakovo življenje je bilo ena sama izpolnitev tega poslanstva, njegov duh pa to poslanstvo še vedno izpolnjuje. Njegov duh in njegova podoba živita in bosta živela med nami; živela in zapisana bosta tudi kot neizbrisna zapuščina narodu njegove slovenske domovine in zakladnici naše in univerzalne, svetovne znanosti.

Janek Musek